

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Modernkor Program

Doktori disszertáció tézisei

Nemzetiségi sztereotípiák – összehasonlító perspektívában

Készítette: Tamás Ágnes
Témavezető: Dr. Deák Ágnes

Szeged
2012

A témaválasztás indoklása

A disszertáció témaválasztását indokolja, hogy a nemzetépítés folyamata Közép-Kelet-Európában a „nacionalizmus évszázada”, a 19. század után sem tűnik befejezettnek. Miroslav Hroch hangsúlyozza a kis nemzetek nemzeti mozgalmainak fejlődéséről szóló tanulmányában, hogy a 20. század végi események – s ezt a megállapítást kiegészíthetjük azzal, hogy a 21. század elején zajló folyamatok, a nacionalizmus felerősödése is – hasonlítanak a 19. századi történésekre, így e régióra vonatkozóan érdemes – aktualizása miatt is – a nemzetépítés problémakörével foglalkozni. Hroch arra is ráirányítja a figyelmet, hogy ugyan elméleti munkát egyre többet olvashatunk nacionalizmussal foglalkozó kutatók tollából, de a komparatív módszereket alkalmazó esettanulmányok mégis hiányoznak e témában.

Ha tovább közelítünk témánk felé, tapasztalhatjuk, hogy a „nemzetiségi kérdés” a 19. század második felében jelentősen befolyásolta a Habsburg Birodalom történetét, ezért esemény- és esztörténeti aspektusai alaposan kidolgozottak, azonban a kérdés pontosabb, „emberközelibb” megismeréséhez hozzájárulhat a másokról alkotott kép és az önkép jellegzetesen komplementer elemeinek feltárása. Mégis a magyar történeti és néprajzi kutatások eddig kisebb teret szenteltek e témának mind a vizuális, mind a szöveges források elemzésekor. Ugyanakkor más diszciplínáknak, elsősorban a szociológiának és pszichológiának a sztereotípiakutatás kedvelt témájává vált a 20. század második felében, érdeklődésük előterébe került ez a társadalmi jelenség. A történészek a sztereotípiakutatásra egyre inkább mint érdekes témára kezdenek tekinteni, amit mutatnak az elmúlt két évtized külföldön megjelent írásai e témakörben.

A nemzetközi történeti szakirodalom a történész újszerű feladatákként jelöli meg a sokszor hosszú múltra visszatekintő sztereotípiák kutatását, elemzését és beillesztését az iskolai tananyag keretei közé, mert a sztereotípiák a társadalmi csoportok közötti kapcsolatokat befolyásolták, s hatásuk a jelenben is érezhető, ezért a nemzetiségi csoportokkal kapcsolatos sztereotípiák ismerete elősegítheti az előítéletes gondolkodás megváltoztatását.

A történeti irodalom mellett vizsgálatunk szempontjából általános-ságban is jól hasznosíthatók, háttérismeretként is szolgálnak a szociálpszichológia eredményei az előítéletről és a nemzetiségi sztereotípiákról. Gordon W. Allport kutatásai mellett elemzésünkhöz Csepe György kategóriarend-

szerét módosítottuk. Munkánk során az interdiszciplinaritás fontos vezérlő elv.

Fontos megemlíteni – Hans Henning Hahn nyomán –, hogy a történeti sztereotípiakutatást speciális nehézségek jellemzik, mivel emberek vélekedéseit, érzelmeit, érzelmekkel telített értékítéleteit kell írott források alapján rekonstruálni, leírni, eredetüket, hatásukat és funkciójukat, tartalmi és formai változásukat elemezni. A kutatónak fel kell vetnie azokat a kérdéseket is, hogy milyen médiumokban és milyen módon jelennek meg a sztereotípiák, miért fordulnak elő adott időpontban halmozottan, mikor beszélhetünk tudatos manipulációról és mikor a sztereotípiák tudattalan használatáról. Érdemes vizsgálni egy-egy sztereotípia történetét, funkcióját, de a sztereotípiák szerepe is kutatásra érdemes téma a nemzetképződési folyamatban, másrészt fontos lehet a sztereotípiák identitáskonstruáló szerepe.

A kutatás célja

Összehasonlításunkban az Osztrák–Magyar Monarchia területén, illetve a Balkán-félszigeten élő népek közül a területileg elkülönülő, de a monarchiabeliekkel azonos nemzetiségű csoportokról (montenegrói szerbek, szerbiai szerbek s a romániai románok) kialakult képet vizsgáljuk, mivel ezen népek területeit illetően a Monarchia nagyhatalmi ambíciókat táplált, s bizonyos külpolitikai befolyással rendelkező felettük. Célunk az e nemzeti-ségi csoportokról élő sztereotípiák állandó és változó elemeinek feltárása magyarországi és ausztriai élclapi korpusz segítségével. Hipotézisünk szerint a kortársak a nemzetiségi csoportokhoz bizonyos állandó, régi gyökerekkel rendelkező előítéleteket társítottak, melyek a nacionalizmus térhódításával kiegészülhettek új sztereotípiákkal azon csoportokról, melyek nacionalista követelésekkel léptek föl a Monarchia „uralkodó” nemzeteivel szemben. Mivel az igényeiket megfogalmazó nemzetiségi csoportok eltérők az osztrák-német és a magyar politikai elit esetében, így a kutatás során megválaszolandó kérdések közé tartozik az is, hogy kizárólag ugyanarra a harmadik nemzetiségi csoportra vonatkozó osztrák-német és magyar sztereotípiákat lehet-e összehasonlítani, vagy érdemes például az osztrák-németek képét a csehekről és a magyarok vélekedéseit a szlovákokról összevetni.

Sokcsevitcs Dénes a horvátok magyarságképéről szóló munkájának bevezetésében egyik alapvető problémaként a sztereotípiák valóságalapjának kérdését nevezi meg, amit azonban elemzésünk szempontjából – az előítéletek sajátosságai következtében – a magunk részéről nem tekintünk releváns kérdésfelvetésnek. Kivételt egyedül a zsidó szereplők nevei képeznek, mert ezen elemzési szempontnál érdemes lesz megfigyelni, hogy miért kaptak az izraelita figurák az élcclapokban tipikusnak tekinthető gúnyneveket, s e (család-)nevek milyen elemekből tevődtek össze a lapokban, illetve a 19. századi anyakönyvek tanúsága szerint. A 18–19. századi zsidó névadási szokásokról ugyanis bőséges szakirodalommal rendelkezünk, míg ez a többi nemzetiségi csoport esetében nem mondható el, illetve a többi nemzetiségi csoport esetében az élcclapi névanyag is kevésbé alkalmas ilyen típusú összehasonlításra. Hasonló, de kisebb volumenű összevetést még a cigányok családnéveivel végezhetünk.

Dolgozatunkban a történeti kontextus bemutatása után a vizsgálat tárgyát, a kiválasztott élcclapokat, azok szerkesztőit és olvasóit jellemezzük, majd elemzési módszerünkkel és szempontjaival ismertetjük meg az olvasót az elemző és kitekintő–összefoglaló fejezetek előtt.

A kutatás forrása, időintervalluma és módszere

A Monarchiában élő nem magyar, illetve nem osztrák-német nemzetiségekről kialakult sztereotípiák elemzését az élcclapok textuális és vizuális tartalmi alapján az 1860-as években érdemes elkezdni. Összehasonlításképpen a 19. század utolsó évtizedét választjuk, azért is, hogy bemutatható legyen – a sztereotípiák mellett – magának a szórakoztató lap műfajának a változása s ennek hatása a nemzetiségi csoportok ábrázolására. Az időmet-szetek kiválasztását a Habsburg Birodalom és Magyarország bel- és külpolitikai helyzete határozta meg. Kitekintésként, s annak érdekében, hogy összehasonlításunk teljesebb legyen, érdemes a Magyar Korona Országában és Ausztriában élő nem magyar nemzetiségi mozgalmak élcclapjainak vélekedéseit is megvizsgálni. A nemzetiségi mozgalmak lapjai közül szlovák, szerb és román újságok állnak rendelkezésünkre, a román, a lengyel és a cseh lapok esetében pedig elsősorban az idevágó szakirodalmat hívtuk segítségül.

Az élcclapok írásai és karikatúrái jól használhatók a nemzetiségi sztereotípiák vizsgálatában, mert a társadalom olyan mélyen nyugvó mentális rétegeibe nyújtanak betekintést, amelyekbe másfajta kútfők sajátosságaiknál fogva nem engednek bepillantani. Az élcclapok a mindennapi társasági, közösségi élet részét képezték, de megjelenítik az utókor számára is a mindennapokat történeteiken keresztül. Az élcclapi vizuális és textuális tartalmakban a mindennapi kultúra egyes elemeit fedezheti fel az olvasó: a karikatúrákon megjelennek a magyar és a nem magyar csoportok öltözködési szokásai, olvashatunk a jellemzőnek vélt ételekről vagy ünnepekről, vallási szokásokról, melyek sztereotípiák formájában jelennek meg.

Az elemzéshez kiválasztott élcclapok évfolyamait a következő táblázat mutatja be:

1860	1861	1868	1869	1890	1891	1898	1899
Az Üstökös	Az Üstökös	Az Üstökös	Az Üstökös	Az Üstökös	Az Üstökös	Az Üstökös	Az Üstökös
Bo-lond Miska	Bo-lond Miska	Bors-szem Jankó	Bors-szem Jankó	Bors-szem Jankó	Bors-szem Jankó	Bors-szem Jankó	Bors-szem Jankó
		Ludas Matyi				Herkó Páter	
Figaro	Figaro	Figaro	Figaro	Figaro	Figaro	Figaro	Figaro

A jelen kutatás során az összehasonlító módszer azon típusát igyekezünk használni, melyben az identitások összehasonlítása a cél. A szisztematikus összehasonlítás nem csak a szélesebb látómező miatt indokolt, hanem lehetővé teszi az esetleges előfeltevésektől való eltávolodást, a nem tudatos etnocentrizmus leküzdését, s remélhetőleg a tudatalatti, sztereotip megállapítások is jobban kiküszöbölhetők. A nemzetépítés, a nemzetek egymásról alkotott képeinek elemzésekor előnyös lehet a szisztematikus összehasonlítás módszere, mivel a kutató így távolságot tarthat saját identitásától, tesztelheti az erős érzelmeket mobilizáló identitáskonstrukciókat, a különbségek mellett a hasonlóságokat is feltárhatja, ami a vizsgált téma szempontjából alapvető, mivel segíthet leépíteni a különbségeken alapuló sztereotípiák

mozgósító hatását. Összehasonlításunk mégis aszimmetrikusnak tekinthető, mert érdeklődésünk középpontjában a magyarországi nemzetiségi sztereotípiák és a politikai propaganda vicclapokbeli visszatükröződése áll, amit a kiválasztott korpusz számbeli eltérése is mutat.

Kutatási módszerként a sztereotípiák csoportosítását választottuk Csepeli György kategóriarendszerének segítségével:

1. láthatósági sztereotípiák és belső tulajdonságok s az ezekhez kapcsolódó szimbólumok
2. személynevek, nemzetiségi csoportokra alkalmazott nevek
3. nyelvi különbségek és nyelvhasználati jogok
4. nemzeti szimbólumok
5. történelmi–gazdasági és földrajzi jellemzők, társadalmi–politikai feladatok és eredetmítoszok
6. a történelmi jellemzők speciális esete: a nemzetiségi mozgalmak területi követelései.

A kutatás eredménye

A másíkról alkotott kép eredményeit élcłapi forrásaink alapján a következékképpen összegezhetjük: A magyar élcłapokban az osztrák–magyar kiegyezést megelőző és az azt követő években is eltolódást érzékelhetünk, a másíkról alkotott kép egyre kevésbé humoros–barátságos, inkább negatív, de mégis kevésbé sértő, mint majd az 1890-es években. Az 1860-as és 1890-es évek karikatúráin és szövegeiben a nem magyar nemzetiségi csoportok – szerbek, szlovákok, románok – megjelenítése a Figaróban nem változik lényegesen, míg a magyar élcłapokban gúnysabbá vált a század végére, ami mutatja a növekvő feszültséget és dokumentálja a nacionalizmus és vele párhuzamosan a félelem felerősödését. A Figaro inkább a külpolitikai eseményeket kommentálta rajzos és szöveges formában, s az elemzett csoportok közül a horvátok, szászok, rutének és a románok igen kevés karikatúrán bukkantak fel, hiszen az ausztriai közvéleményt leginkább a csehekkel kapcsolatos – belpolitikai – konfliktus foglalkoztatta. Így a magyar lapokéhoz hasonló folyamatnak, a hangnem gúnysabbá válásának lehetünk szemtanúi a Figaróban a csehekkel kapcsolatban az 1860-as és 1890-es éveket összehasonlítva.

Megállapíthatjuk, hogy a bécsi és a pesti élcłapokban a sztereotípiák változásának iránya hasonló volt a 19. század második felében, ha az összehasonlítás szempontrendszerét úgy változtatjuk meg, hogy a Lajtán innen és túl a többségi nemzet vicclapjaiban az azokról a nemzetiségi csoportokról alkotott képet hasonlítjuk össze egymással, amelyekkel kapcsolatban az adott olvasóközönség a vitás kérdéseket belügyének tekintette. Megfigyelhettük azonban azt is, hogy az ausztriai vicclap a csehek és a lengyelek esetében is inkább a politikai feszültségeket gúnyolta ki, a riválisnak tekintett népcsoportok vélt külső s belső tulajdonságait kevésbé torzította el, mint a magyar élcłapok. Ezt magyarázhatja az is, hogy a magyarok több oldalról ostromolt erődként tekintettek az országra, s a peremterületein élő minden nemzetiség politikai elitjével élesedett a konfliktus a század végére, amit elmélyített a magyarosítás mellett a szomszédos nemzetállamok megerősödése is, míg a csehek vagy a lengyelek nem rendelkeztek anyaországgal. A magyar, de az osztrák–német sztereotípiák negatív irányba való elmozdulása magyarázható többek között a sztereotípiavédekező funkciójával is: a „másí”-ról alkotott kép egyre erőteljesebben torzult, mivel egyre inkább szükségesnek érezhették a „saját” csoport védelmét.

A 19. század végére egyre mélyebb szakadék kialakulásának lehetünk szemtanúi a magyar és a nem magyar között az élcłapokban: Az ölésre hajlamos szerb gyilkos „vadráccá” vált, mint ahogy a román is civilizálatlan barbárrá, a szláv népcsoportok mértéktelenül fogyasztották a pálinkát, s valamennyi nemzetiségi csoporthoz társított tulajdonság volt a műveletlenség, ostobaság, s ha nem a harciasság, akkor a gyávaság. Mindezek a jellemvonások is sugallták a kortárs vélekedést a magyar szupremáciáról, a magyar történelem és „faj” fejlettebb voltáról. Kivételt csupán a nemzetként elismert horvátok jelentettek, akik alapvetően megszűntek durva „szláv” csoportnak lenni, de a 19. század végén már ők is „gorombáskodtak”. A nemesi öntudattal rendelkező magyar mellett a magyar parasztról kirajzolódó élcłapi kép is magyarok és nem magyarok ellentétes, vagy a nemzetiségitől eltérően megítélt vonásait mutatja. A magyar paraszt visszatérő vonásai a furfangosság, találékonyság, az együgyűség, a gyors észjárás, s – az 1860-as évek elején – pozitívan megítélt tulajdonságként a német nyelvtudás hiányossága. Jellemzőjük továbbá a jó kedélyű beszélgetések mellett a jóízű evés és borozgatás.

Az osztrák-német önkép elemei – a Figaro karikatúrái és szövegei alapján – kevésbé jól behatárolhatók, inkább azt tudhatjuk meg, mi nem jellemzi Michelt: ő nem olyan számító és tőzsde-kedvelő, mint a zsidók; nem hasonlít a majomarcú, káromkodó csehekre sem, mint ahogy a civilizálatlan ruténekre és a cseheket támogató szlovénekre vagy lengyelekre sem; de a gyilkos hajlamú szerbek és horvátok is a képzeletbeli kortárs nemzeti-ségi „hierarchiában” csak az osztrák-németek alatt kaphatnak helyet. Az auto- és heterosztereotípiák hasonló viszonyának lehettünk tanúi a szlovák, román és a szerb élclapok rajzainak vizsgálatakor is.

Összehasonlító elemzésünk rámutatott arra, hogy az 1860-as években a magyarországi és az ausztriai élclapok névanyaga – mennyiségi szempontból – még nagyon hasonló, a névösszetételben viszont már jól megragadható különbségeket tapasztalhattunk. Ahol lehetőségünk volt az összehasonlításra –, eredményeink a cseh és zsidó tulajdonnevek kapcsán – az élclapok megjelenésének kezdeti időszakában még konvergálnak: nem különböznek jelentősen a figurák elnevezéseinek stratégiái a lapokban, az osztrák-német és a magyar szerzők hasonló típusú neveket tartottak a leginkább jellemzőnek egy-egy csoportra.

A 19. század végének élclapjaira vonatkozó összehasonlítás ezzel ellentétben – a nevek esetében is – inkább a különbségekre hívta fel a figyelmet. A Figaróban publikált személynevek száma az 1860-as évekhez képest is csökkent, s nem csak a magyar élclapokhoz viszonyítva. A zsidó személynevek csoportosításakor két fontos különbség rajzolódik ki. Egyrészt a bécsi élclap nem tudósít a névváltoztatásokról, míg a magyar lapokban ez gúny tárgyát képezi az 1890-es években. Másrészt az izraelita szereplők nevei a magyar vicclapokban sértőbbek, mint a Figaróban; ez összefügghet a társadalom egyes csoportjaiban az asszimilálódó zsidóságról kialakult kép jellemzőivel, illetve annak módosulásaival.

A Monarchia két államjogi egységében más-más aspektusok álltak a „nyelv”-vel kapcsolatban a szerzők fókuszában. A Figaro a csehek és ritkábban a galíciai zsidók esetében élt azzal az eszközzel, hogy a szereplők beszédét kifigurázza, de a szláv nemzetiségi mozgalmak a nyelvhasználati jogok követelése folytán e téma igen gyakran kapott helyet a lapban. A pesti élclapokra viszont inkább a beszédmód kifigurázása a jellemző az elemzett periódus elején, mivel nem a nyelvhasználattal kapcsolatos igényekre kon-

centráltak a szerzők, hanem támadásaikat a nemzetiségi csoportok területi autonómia követeléseire ellen irányították.

Láthattuk, hogy a megbékélés gondolata a magyar lapokban az 1860-as évek elején még felbukkant, míg az 1890-es évekre már átvette ennek helyét az ország integritását veszélyeztető nemzetiségi területi követelések éles elutasítása.

Kitekintésünk rávilágított arra, hogy az egyszerű ellentétekre, jól ismert szimbólumokra épülő karikatúrák széles társadalmi körben erősíthették meg azokat a sztereotípiákat, melyek a másik csoportról éltek. Szolgáltatták a nem magyar nemzetiségi mozgalmak céljait azzal, hogy a magyar állameszmét, történelmet és célokat kigúnyolták, s saját csoportjukat mártírként tüntették fel. Hasonlóképp kétségbe vonták a magyar lapok, hogy a nemzetiségi mozgalmak követelése, sérelmei közül bármi jogszerű lenne.

E sztereotípiák nagyrészt nem racionális alapokon nyugodtak, hanem a sztereotípiák definíciójának megfelelően a leegyszerűsítésen kívül az érzelmi motiváció volt meghatározó, széles körű mozgósító erejük is ebben keresendő. Az egymáshoz fűződő több évszázadra visszanyúló, bonyolult viszonyt és annak változását voltak hivatottak e tipikusnak vélt képek kifejezni. Mind a pesti, mind pedig a nem magyar lapokban a sztereotípiák régi és új elemekből épültek fel és rögzültek a 19. század végére: megtalálhatók bennük feudalizmuskori és új, a nacionalizmus erősödésével kialakult alkotórészek. Mégis megállapíthatjuk, hogy a propaganda s az élclapi tartalmak szerkesztésének logikája hasonló volt: a nemzeti, nemzetiségi nyelv, történelem, szimbólumok és mítoszok, az emberi test és öltözet állt középpontjukban. Célkitűzéseinknek megfelelően bizonyítottuk a nemzetiségi sztereotípiák egyes elemeinek állandóságát, más elemekkel pedig a változásukat mutattuk be.

A témához kapcsolódó publikációk

Tudományos tanulmányok:

- Tudományos tanulmány „Magyar nemzeti propaganda – élceken és karikatúrákon” címmel. In: Tamás Ágnes (szerk.): Mozaikok a magyar történelemből. Tanulmányok a 19-20. század történetéről. Szeged, 2009. 11–24.
- Tudományos tanulmány „Az identitás élclapokban megjelenített elemei. Nemzetiségi sztereotípiák és önkép az 1860-as években” címmel. In: Szirmai Éva – Újvári Edit (szerk.): Nemzetiségi – nemzeti – európai identitás. Szeged, 2009. 338–346.
- Tudományos tanulmány „Nemzetiségi sztereotípiák a 19. század második felének magyar élclapjaiban” címmel. In: T. Litovkina Anna – Barta Péter – Hidasi Judit (szerk.): A humor dimenziói. Budapest, 2010. 201–208.
- Tudományos tanulmány „Állítólag ismét e kettő fogja Európát nyugtalan-ságba dönteni?” címmel. In: Antos Balázs – Tamás Ágnes (szerk.): Rajzolatok a magyar történelemről. Szeged, 2010. 231–245.
- Tudományos tanulmány „Serbs, Croats and Rumanians from Hungarian and Austrian Perspectives. Analysis of Caricatures from Hungarian and Austrian Comic Papers” címmel. In: Dagnosław Demski – Kamila Baraniecka-Olszewska (eds.): Images of the Other in Ethnic Caricatures of Central and Eastern Europe. Warsaw: Polish Academy of Sciences, 2010. 272–297.
- Tudományos tanulmány „Magyar élclapok nem magyar szereplőinek nevei a 19. század második felében” címmel. In: Névtani Értesítő, 2010. 79–92.
- Ellenséges humor – humoros ellenség? In: Antos Balázs – Tamás Ágnes (szerk.): Szemelvények ötszáz év magyar történelméből. Szeged, 2011. 253–268.
- A cseh oroszán és a lengyel függetlenség. In: Stausz Péter – Zachar Péter Krisztián (szerk.): Sorsfordulók és mindennapok. Budapest, 2011. 78–106.
- Harcias szomszédok? In: Létünk, 2012/1. 70–92.
- „Nemzetiségi szereplők személyneveinek összehasonlító elemzése bécsi és magyar élclapokban” In: Névtani Értesítő, 2011. 121–131.
- „Die ungarische Tausendjahrfeier in Karikaturen (1896)” [megjelenés alatt]

- „Names of Characters of Non-Hungarian National Groups in Hungarian and Austrian Humour Magazines in the second half of the 19th Century” [megjelenés alatt]
- „Szlovák–magyar kapcsolatok a 19. század második felében a vicclapok tükrében” In: Otčenášová, Slávka – Zahorán Csaba (szerk.). Keressünk közös nyelvet a közös múlthoz – Hľadanie spoločného jazyka o spoločnej minulosti. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2012.[megjelenés alatt]
- „Changing stereotypes of national minority groups and sources of humour” In: Litovkina, Anna – Sollosy, Judit – Medgyes, Péter – Chłopicki, Wladislav (eds): Hungarian Humour. Humor and Culture 3. Cracow: Tertium Society for the Promotion of Language Studies, 2012. [megjelenés alatt]

A témához kapcsolódó előadások

- „Szlovák – magyar kapcsolatok a 19. század második felében a vicclapok tükrében” (Pozsony, 2011. nov. 25.)
- „Names of Characters of Non-Hungarian National Groups in Hungarian and Austrian Humour Magazines in the second half of the 19th Century” (International Congress of Onomastic Sciences 24. nemzetközi konferenciája, Barcelona, 2011. szept. 6.)
- „Hogyan lehetne Magyarországon a zsidó kérdést a legpraktikusabban megoldani?!” (Hajnal István Kör konferenciája, Győr, 2011. szept. 2.)
- „The Monkey-faced Slovak and the Hungarian Jew” címmel (Komárno, Szlovákia, 2011. jún. 23.)
- „Die ungarische Tausendjahrfeier in Karikaturen (1896)” címmel (PhD-hallgatók nemzetközi konferenciája, Ostrava, Cseh Köztársaság, 2011. máj. 25.)
- „Ellenséges humor – humoros ellenség?” (SZTE BTK, 2011. ápr. 8.)
- „A cseh oroszlan és a lengyel függetlenség” (Modern Minerva Alapítvány tudományos konferenciája, Budapest, 2010. nov. 12.)
- „Megint e kettő akarja Európát nyugtalanságba dönteni?” (SZTE BTK, 2010. ápr. 30.)
- „Serbs, Croats and Rumanians from Hungarian and Austrian perspectives. Analysis of caricatures from Hungarian and Austrian comic papers” (Varsó, Lengyel Tudományos Akadémia, 2010. febr. 19.)
- „Nemzetiségi sztereotípiák a 19. század második felének magyar élclapjaiban” (II. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia, Siófok, 2009. szept. 3.)
- „A nem magyar nemzetiségi mozgalmak területi követelései és a megbékélés lehetősége az 1860-as évek élclapjaiban” (SZTE BTK, 2009. ápr. 28.)
- „Az identitás élclapokban megjelenített elemei. Nemzetiségi sztereotípiák és önkép az 1860-as években” (Szeged, 2008. nov. 13.)

(A borítón látható kép forrása: Borsszem Jankó, 1898. máj. 22. 9.)